

**RAQAMLI KUTUBXONALAR VA ULARNING AN'ANAVIY
KUTUBXONALAR BILAN INTEGRATSIYASI**

Xo'jamqulov Bobur Baxtiyor o'g'li

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

Madaniyat va san'at sohasi menejmenti mutaxassisligi 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Raqamli texnologiyalar kutubxona xizmatlarining samaradorligini oshirish, foydalanuvchilarga yanada keng imkoniyatlar yaratish va ilmiy axborotga ochiq kirishni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada raqamli kutubxonalarning rivojlanishi, ularning an'anaviy kutubxonalar bilan integratsiya yo'llari va kutubxonachilik sohasiga ta'siri tahlil qilinadi. O'zbekiston kutubxonalarining raqamli transformatsiyasi, mavjud muammolar va ularni hal etish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: raqamli kutubxonalar, an'anaviy kutubxonalar, integratsiya, axborot texnologiyalari, O'zbekiston kutubxonalari.

Аннотация: Цифровые технологии играют важную роль в повышении эффективности библиотечных услуг, создании более широких возможностей для пользователей и обеспечении открытого доступа к научной информации. В статье анализируется развитие электронных библиотек, их интеграция с традиционными библиотеками и их влияние на сферу библиотечного дела. Даны рекомендации по цифровой трансформации узбекских библиотек, существующие проблемы и пути их решения.

Ключевые слова: электронные библиотеки, традиционные библиотеки, интеграция, информационные технологии, библиотеки Узбекистана.

Abstract: Digital technologies play an important role in increasing the efficiency of library services, creating wider opportunities for users and ensuring open access to scientific information. This article analyzes the development of digital libraries, their integration with traditional libraries and their impact on the field of librarianship. The digital transformation of Uzbek libraries, existing problems and

recommendations for their solution are given.

Key words: *digital libraries, traditional libraries, integration, information technologies, libraries of Uzbekistan.*

Raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan axborot resurslariga bo'lgan talab o'sib bormoqda. Zamonaviy kutubxonalar nafaqat bosma kitoblar, balki elektron manbalar, raqamli ma'lumotlar bazalari va internet orqali xizmat ko'rsatish imkoniyatlarini kengaytirayotgan platformalar sifatida faoliyat yuritmoqda (Bailey, 2023). O'zbekiston Prezidentining 2020-yil 14-sentabrdagi "Axborot kutubxona sohasini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar" ¹qarori bu yo'nalishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

An'anaviy kutubxonalar hali ham muhim o'rin tutsa-da, ular raqamli kutubxonalar bilan to'liq integratsiya qilinmagan. Tadqiqotning asosiy maqsadi – ushbu integratsiyani rivojlantirish va O'zbekiston sharoitida samarali model yaratishdir.

Ushbu maqolada tahliliy va statistik metodlar qo'llanildi. Dunyo kutubxonalarida amalga oshirilayotgan innovatsiyalar, O'zbekiston milliy kutubxonasining raqamli xizmatlari, shuningdek, foydalanuvchilarning axborot texnologiyalaridan foydalanish tendensiyalari o'rganildi. O'zbekiston Milliy kutubxonasi² va universitet kutubxonalarida amalga oshirilgan tadqiqotlardan ³keng foydalanildi.

Raqamli kutubxonalarning ustunliklarini quyidagi misollar orqali korib chiqamiz.

24/7 xizmat imkoniyati: An'anaviy kutubxonalardan farqli ravishda, raqamli kutubxonalar foydalanuvchilarga istalgan vaqt va joydan axborot olish imkonini beradi.

Resurslarning keng doirasi: Ilmiy maqolalar, elektron kitoblar, audio va video

¹ www.my.gov.uz O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni (2020). Axborot-kutubxona sohasini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar. Toshkent.

² O'zbekiston Milliy kutubxonasi (2023). Raqamli resurslar holati. Toshkent.

³ O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (2021). Oliy ta'lim muassasalarida raqamli kutubxona tizimini rivojlantirish bo'yicha yo'riqnoma. Toshkent.

www.tadqiqotlar.uz

materiallar mavjudligi.

Foydalanuvchilarga moslashuvchan xizmat: Sun'iy intellekt yordamida shaxsiy tavsiyalar taqdim etish.

Raqamli kutubxonalarni an'anaviy kutubxonalar bilan integratsiya qilish uchun quyidagi strategiyalar muhim:

- Gibril kutubxonalar⁴ – raqamli va bosma materiallarni birgalikda ishlatish.
- Ma'lumotlar almashinuvi⁵ – dunyo va mahalliy kutubxonalar o'rtasida elektron ma'lumotlar almashish tizimi yaratish.
- Elektron kataloglar – raqamli kutubxonalarni Milliy kutubxona kataloglari bilan bog'lash.
- Sun'iy intellekt va Big Data tahlili⁶ – foydalanuvchilarning qidiruv odatlariga asoslangan tavsiyalar tizimini yaratish.

O'zbekiston kutubxonalaridagi integratsiya holatini tahlil qilib chiqamiz. 2023-yilda O'zbekiston Milliy kutubxonasi 400 mingdan ortiq raqamli resurslarni foydalanuvchilarga taqdim etgan (O'zbekiston Milliy kutubxonasi ma'lumotlari, 2023).⁷ Shuningdek, ba'zi universitet kutubxonalari Google Scholar va Scopus bilan bog'langan elektron resurslarga ega.⁸

Dunyo miqyosida The British Library, Library of Congress, va Google Books kabi raqamli kutubxonalar yetakchilik qilmoqda. O'zbekistonda esa bu jarayon hali to'liq shakllanmagan. Buning asosiy sabablari quyidagilardir:⁹

⁴ The British Library (2023). Digital Archiving and Library Transformation.

⁵ Hughes, L. (2016). Digitizing Collections: Strategic Issues for the Information Manager. Facet Publishing.

⁶ Bailey, C. (2023). Digital Libraries and Their Future. Oxford University Press.

⁷ O'zbekiston Milliy kutubxonasi (2023). Raqamli resurslar holati. Toshkent.

⁸ O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (2021). Oliy ta'lim muassasalarida raqamli kutubxona tizimini rivojlantirish bo'yicha yo'riqnoma. Toshkent.

⁹ Scopus (2023). Trends in Digital Library Research and Development. Elsevier.

1-jadval

Shu bois xalqaro tajribani o'rganish va O'zbekiston kutubxonalarini modernizatsiya qilish zarur.

Raqamli kutubxonalar va an'anaviy kutubxonalar integratsiyasini rivojlantirish quyidagi strategiyalar orqali amalga oshirilishi mumkin:

- Davlat miqyosidagi dasturlarni kengaytirish – raqamli kutubxona infratuzilmasini yaratish va rivojlantirish.
- Elektron platformalarni rivojlantirish – universitet va ilmiy muassasalar uchun ochiq elektron kutubxona tizimini shakllantirish.¹⁰
- Xalqaro hamkorlikni kengaytirish – Scopus, Web of Science va JSTOR kabi ilmiy bazalar bilan integratsiya qilish.¹¹
- Mutaxassislar tayyorlash – kutubxonashunoslik bo'yicha raqamli texnologiyalar bo'yicha kurslar joriy qilish.

Shunday qilib, raqamli kutubxonalar va an'anaviy kutubxonalar integratsiyasi O'zbekiston ilmiy va ta'lim muassasalari uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Ushbu yo'nalishda tizimli ish olib borish ilm-fan va ta'lim rivojiga katta hissa qo'shadi.

¹⁰ JSTOR Digital Library Report (2022). The Evolution of Academic Libraries in the Digital Era.

¹¹ Google Books Project (2023). Digitization and Access to Scholarly Works. Cambridge University Press.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bailey, C. (2023). Digital Libraries and Their Future. Oxford University Press.
2. O'zbekiston Milliy kutubxonasi (2023). Raqamli resurslar holati. Toshkent.
3. UNESCO (2022). The Role of Digital Libraries in Knowledge Management. Paris.
4. The British Library (2023). Digital Archiving and Library Transformation.
5. Borgman, C. L. (2018). Big Data, Little Data, No Data: Scholarship in the Networked World. MIT Press.
6. Arms, W. Y. (2012). Digital Libraries. MIT Press.
7. Kresh, D. (2007). The Whole Digital Library Handbook. American Library Association.
8. Tenopir, C., King, D. W. (2019). Reading and Electronic Books in the Digital Age. Journal of the American Society for Information Science and Technology, 70(2), 109–123.
9. Hughes, L. (2016). Digitizing Collections: Strategic Issues for the Information Manager. Facet Publishing.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni (2020). Axborot-kutubxona sohasini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar. Toshkent.
11. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (2021). Oliy ta'lim muassasalarida raqamli kutubxona tizimini rivojlantirish bo'yicha yo'riqnoma. Toshkent.
12. Scopus (2023). Trends in Digital Library Research and Development. Elsevier.
13. IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) (2022). Digital Library Services: Challenges and Future Directions.
14. Lynch, C. A. (2021). The Future of Digital Libraries: Preservation, Curation, and Access. Library Journal, 146(3), 45–58.
15. Google Books Project (2023). Digitization and Access to Scholarly Works. Cambridge University Press.
16. JSTOR Digital Library Report (2022). The Evolution of Academic Libraries in the Digital Era.

17. Web of Science Analytics (2023). Open Access and Digital Library Innovations.
18. Ushakov, A. V. (2019). Raqamli axborot tizimlari va elektron kutubxonalar: rivojlanish istiqbollari. Moskva: Nauka.
19. Chen, H., & Xu, F. (2023). AI and Big Data in Digital Libraries: Opportunities and Challenges. IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering, 35(4), 563–579.
20. Smith, M., & Kumar, R. (2023). Digital Preservation Strategies for 21st Century Libraries. Library and Information Science Research, 45(2), 89–105.